

Beroepsaansprakelijkheid in 2050

De robot in toga of witte jas?

*Mr. E.A.L. van Emden en mr. A. de Hoogh **

1 Inleiding

Hoe ziet de beroepsaansprakelijkheidspraktijk er in 2050 uit? Om een inschatting te maken van de toekomst, gebruiken we het heden en verleden als bron. Dat brengt ons eerst tot een vraag die Brunner dertig jaar terug stelde: wat kenmerkt beroepsaansprakelijkheid?¹ Beroepsaansprakelijkheid is (nu) een echte schuldaansprakelijkheid; de aansprakelijkheid is bijna altijd terug te leiden tot menselijk falen.² Vanwege hun deskundigheid en positie wordt in veel situaties meer van beroepsbeoefenaars verlangd dan van reguliere deelnemers aan het rechtsverkeer. Beroepsbeoefenaars worden namelijk doorgaans ingeschakeld vanwege hun bijzondere expertise, terwijl met de juiste uitoefening van hun beroep soms ook maatschappelijke belangen zijn gemoeid. Denk aan de notaris wiens verplichte tussenkomst ertoe dient om (goederenrechtelijke) rechtszekerheid te bewerkstelligen, of de accountant die een goedkeurende verklaring bij een jaarrekening aflegt. Daarnaast hebben bepaalde beroepsbeoefenaars, zoals de arts en advocaat, een bijzondere vertrouwensrelatie met hun opdrachtgever, die wordt geborgd door een wettelijke geheimhoudingsplicht met bijbehorend verschoningsrecht. De toepasselijke (maatmens-)norm³ is afgestemd op deze bijzonderheden; de norm is de redelijk handelend vakgenoot. Deze factoren verklaren ook dat toetreding tot, en uitoefening van, het beroep is voorbehouden aan degenen die aan bepaalde opleidings- en kwaliteitsvereisten voldoen (monopoliepositie). Alleen de deurwaarder mag beslag leggen, alleen de advocaat bij de Hoge Raad der Nederlanden mag een civiele cassatieproce-

dure voeren, en alleen de anesthesioloog mag een patiënt onder narcose brengen. Begrijpelijkerwijs leidt dit tot nadere regulering door de wetgever en door de beroepsgroep zelf, vaak ook gesanctioneerd via een eigen tuchtrecht. Het in 1995 door Brunner gegeven antwoord is anno 2025 nog actueel.⁴ Dat rechtvaardigt het vermoeden dat de essentie van beroepsaansprakelijkheid in 2050 niet wezenlijk anders zal zijn. Technologische ontwikkelingen, waaronder AI, een mondiaal opererende economie, geopolitieke dynamiek en maatschappelijke ontwikkelingen, waaronder mogelijk toegenomen aandacht voor duurzaamheid, privacy, cybeveiligheid en fundamentele rechten, zullen echter ongetwijfeld de beroepspraktijk en daarmee ook de beroepsaansprakelijkheid nader invullen.⁵ Wij duiden hierna enige rode draden.

2 De voorvraag: is de beroepsbeoefenaar anno 2050 mens of robot?

Een aantal handelingen die nu door beroepsbeoefenaars worden verricht, kan in 2050 waarschijnlijk minstens net zo goed, zo niet beter, worden verricht door robots (daaronder begrepen AI). AI kan dan bijvoorbeeld de benodigde data eenvoudig zelf uit relevante bronnen ophalen en aan de hand daarvan een correcte hypotheekakte opstellen. AI kan in 2050 ongetwijfeld ook uitstekend (basis)voorlichting geven over juridische en financiële leerstukken en daarmee een deel van het werk van adviseurs overnemen.⁶ Wij denken echter dat de ‘robot’ de mens niet volledig vervangt. Bij dienstverlening door beroepsbeoefenaars gaat het vaak om gespecialiseerd maatwerk, dat in 2050 waarschijnlijk niet volledig door AI zal kunnen worden vervangen. Belangrijker nog is dat wij denken dat voor echt goede advisering ook in 2050 mensen nodig zijn,

* Mr. E.A.L. van Emden is advocate bij NN Advocaten (Nationale-Nederlanden), fellow aan het Onderzoekscentrum Onderneming en Recht van de Radboud Universiteit en redacteur van dit tijdschrift. In 2050 is zij, naar zij hoopt, nog steeds advocate. Mr. A. de Hoogh is advocaat bij NN Advocaten (Nationale-Nederlanden). In 2050 is hij wellicht werkzaam als een wat eigenwijze (kanton)rechter en is hij naar verwachting opa van zijn eerste kleinkind.

1 C.J.H. Brunner, Is beroepsaansprakelijkheid iets bijzonders?, AA 1995, afl. 12, p. 932-941.

2 Dat betekent trouwens niet dat de risicoaansprakelijkheidsbepalingen uit art. 6:76 en 6:170 e.v. BW niet relevant zijn, maar ook die worden getriggerd door (tekortschietend) handelen van een persoon. Risicoaansprakelijkheid voor zaken speelt in de huidige beroepsaansprakelijkheidspraktijk een betrekkelijk ondergeschikte rol; dit leerstuk speelt met name in medische en veterinaire beroepsaansprakelijkheidszaken.

3 De ‘oude’ maatman-toets wordt tegenwoordig vaak vervangen door de modernere maatmens-toets en deze modernere term zal ongetwijfeld in 2050 zijn ingeburgerd, vgl. Th. Beumers e.a., Aansprakelijkheidsrecht en maatmens, Deventer: Wolters Kluwer 2016.

4 Zie bijv. E.A.L. van Emden & M. de Haan, Beroepsaansprakelijkheid, Deventer: Kluwer 2014, voorwoord en S. Colsen e.a., Beroepsaansprakelijkheid, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2022, voorwoord.

5 Zie bijv. ook het rapport ‘Images of the Future Worlds Facing the Legal Profession’ van The Law Society, te vinden via www.lawsociety.org.uk en M. Fees, B. Majoor & A. Oord, Hoe ziet de accountancysector eruit in 2050? AFM en stakeholders in gesprek, Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie (98) 2024, afl. 5, p. 247-252.

6 Vgl. het rapport ‘The 2021 Wolters Kluwer Future Ready Lawyer: voorbij aan de pandemie’, waaruit volgt dat 81% van de geraadpleegde advocatenkantoren meer gebruik van software verwacht. Zie www.wolterskluwer.com/en/know/future-ready-lawyer-2021.

juist vanwege de menselijke maat.⁷ Een cliënt of patiënt wil, met name in een precare zaak, vaak juist een persoonlijk gesprek met de dienstverlener. Hij wil niet slechts voorlichting over de merites van de zaak, maar hij wil ook met een vertrouwenspersoon reflecteren op wat het geschil met hem doet. Kortom, de patiënt of cliënt wil door zijn opdrachtnemer worden gezien en gehoord. Dat geldt ook waar de cliënt een bedrijf is; ook bij de grootste bedrijven ter wereld zijn het mensen die uiteindelijk de verantwoordelijkheid voor het dossier dragen en soms worstelen met de impact daarvan. Een ‘robot in een toga of witte jas’ kan de vertrouwensrol niet in dezelfde mate vervullen. Het lijkt bijvoorbeeld moeilijk denkbaar dat iemand die in 2050 zijn testament vanwege een ingewikkelde familiedynamiek wil wijzigen, daarover met een chatrobot in plaats van met een notaris wil spreken.⁸ De ervaring leert dat voor veel rechtzoekenden heel belangrijk is dat zij tijdens een zitting door de rechter ‘gehoord worden’; de digitale geschilbeslechter lijkt zo bezien geen volwaardig alternatief.⁹ Daarnaast zal de perceptie van cliënten en patiënten mogelijk zijn dat de voor bepaalde beroepen essentiële vertrouwelijkheid bij de ‘robot’ minder goed is gewaarborgd; op dit moment lijkt in elk geval (terecht) terughoudendheid te bestaan om gevoelige informatie aan AI toe te vertrouwen. Kortom, beroepsuitoefening is en blijft bij uitstek mensenwerk en ook in 2050 zullen er mensen handelen als advocaat, notaris, arts, et cetera.

3 De aard van de aansprakelijkheid: van schuld naar meer risico?

Een klassieke medische beroepsfout is de chirurg die tijdens de operatie een fout begaat. Omdat anno 2025 robotchirurgie al enorm in opkomst is, is het goed denkbaar dat in 2050 de chirurg het scalpel niet meer zelf ter hand neemt, maar de operatie grotendeels of zelfs volledig overlaat aan een robot die nauwkeuriger kan opereren dan welke chirurg dan ook.¹⁰ De rol van de chirurg zal dan zijn om in overleg met de patiënt, al dan niet via dataverwerkingsprogramma’s, de juiste operatie en de juiste operatietechniek te bepalen, om vervolgens de ro-

bot de operatieopdracht te verstrekken. Als de robot door een defect of softwarefout verkeerd opereert, kan van menselijk falen niet meer echt gesproken worden.¹¹ De juridisch adviseur die anno 2025 de relevante literatuur en rechtspraak in zijn advisering moet betrekken, is daarvoor nog grotendeels aangewezen op eigen onderzoek.¹² In 2050 zal de adviseur in elk geval het uitzoekwerk voor – en het maken van de eerste versie van – zijn advies grotendeels overlaten aan technologie. Een fout daarin kan leiden tot een verkeerd advies, dat de adviseur zelf niet meer kan opmerken omdat ook hij moet afgaan op de data uit – en de analyse daarvan door – AI. Kortom, beroepsaansprakelijkheid zal niet meer (alleen) een kwestie zijn van menselijk falen, maar veel vaker ook van falende technologie en AI. Risicoaansprakelijkheid zal daarmee een steeds grotere rol gaan spelen in de beroepsaansprakelijkheidspraktijk. Dat brengt ons tot de vraag welke risico’s voor rekening van de beroepsbeoefenaar zullen komen. Dat de beroepsbeoefenaar profijt beoogt met de inzet van de technologie en AI, dat hij degene is die de technologie en AI uitkiest en hij zo daarover ook (enige) zeggenschap heeft, alsmede dat de technologie en AI vaak worden ingezet ter uitvoering van een kernverbintenis van de beroepsbeoefenaar leveren argumenten op voor het aannemen van een ruime risicoaansprakelijkheid.¹³ Maar is het redelijk om de beroepsbeoefenaar steeds risicoaansprakelijk te laten zijn voor allerhande gevolgen die ook hij niet echt in de hand heeft? Nopen dit soort nieuwe ontwikkelingen niet tot een meer principiële heroverweging van de vraag hoe de lasten van vernieuwing moeten worden verdeeld, juist waar de lusten niet slechts de beroepsbeoefenaars, maar alle deelnemers aan het rechtsverkeer toekomen?

4 De maatmens steeds vaker van generalist naar specialist?

Nu geldt: het handelen van de beroepsbeoefenaar wordt getoetst aan de norm van een hypothetische vakgenoot. In beginsel is dat de redelijk handelend en redelijk bekwaam advocaat, notaris, deurwaarder of curator die een generalist is. Slechts waar de beroepsbeoefenaar zich profileert als specialist geldt een verhoogde aansprakelijkheidsnorm in de vorm van een aangepaste maatmens-norm, namelijk de norm van de redelijk handelend en redelijk bekwaam specialist.¹⁴ Van de specialist wordt meer kennis en deskundigheid (op zijn vakgebied) verlangd dan van de generalist; de norm is dus stren-

7 Vgl. S. Peters, Dit is de notaris van 2050, Werken in het Notariaat, december 2016, p. 26-31, waarin KNB-voorzitter Oomen laat optekenen: ‘Wij kunnen onze cliënten tot in lengte van jaren blijven adviseren (...) Want met het opstellen van een akte is de klant er niet. Het gaat om persoonlijk juridisch advies uitgaande van een grote betrokkenheid bij de klant.’

8 Daarbij is trouwens best denkbaar dat nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen ook maken dat familiale relaties ingewikkelder worden. In het erfrecht gespecialiseerde beroepsbeoefenaars kunnen bijv. bevestigen dat samengestelde gezinnen het afwikkelen van nalatenschappen vaak niet eenvoudiger maken.

9 Nu al lijken robots en AI in staat om op een bepaald niveau in emotionele behoeftes te voorzien, maar wij betwijfelen dat de mens hierdoor volledig vervangen kan worden. Zie bijv. ook N. van den Berg, Is liefde tussen mens en robot mogelijk?, *Filosofie Magazine* 16 juli 2021 en B. de Baan, Waarom menselijk contact essentieel blijft. Onze diepste behoefte in een AI-wereld, *airegio.nl* 2025. Ons lijkt ook nog denkbaar dat in een wereld van toenemende automatisering de behoefte aan oprecht menselijk contact juist wordt vergroot.

10 Operatie met behulp van robots geschiedt nu al en verwacht wordt dat dit gebruik toeneemt. Vgl. A. Spijkers, 5G maakt operaties op afstand mogelijk, *Robot Magazine* 29 augustus 2025.

11 Het ziekenhuis en/of de chirurg zullen in 2050 ongetwijfeld aansprakelijk kunnen worden gehouden voor een gebrekkige of ongeschikte robot (vgl. het huidige art. 7:462 jo. art. 6:74 jo. art. 6:77 BW of art. 6:173 dan wel art. 6:181 BW).

12 Weliswaar geholpen door zoekmachines en AI, maar dat laatste staat nog in de kinderschoenen, zie hierover K.L. Maes, S.A. Kruisinga & D.F. Groenevelt, Mens versus machine. Hoe (verschillend) presteren bedrijfsjuristen en AI bij het oplossen van een juridische casus?, *MvV* 2025, afl. 4, p. 135-143.

13 Zie over de motieven voor het scheppen van risicoaansprakelijkheid onder meer Asser/Sieburgh 7-IV 2023/27 e.v.

14 Vgl. A.T. Bolt & J. Spier, De uitdijende reikwijdte van de aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1996, nr. 3.3.4.2 (t.a.v. artsen) en Van Emden & De Haan 2014, nr. 3.3 (in het algemeen).

ger. In (praktisch) alle beroepsgroepen is al decennialang sprake van toenemende specialisatie. Advocaten vormen een duidelijk voorbeeld. Onze patroons¹⁵ dreven een meer algemene praktijk; zij deden strafzaken, bestuursrechtelijke geschillen, traden op als curator én behandelden commerciële geschillen en echtscheidingen. Er zijn tegenwoordig nog maar (erg) weinig advocaten met zo'n brede praktijk, terwijl de Orde van Advocaten bijvoorbeeld via het rechtsgebiedenregister ook aanstuurt op meer specialisatie.¹⁶ Die specialisatie lijkt ook, niet alleen voor advocaten, onontkoombaar omdat de onderliggende materie steeds omvangrijker en complexer wordt.¹⁷ Naast nationale wetgeving moet de advocaat bijvoorbeeld in toenemende mate Europees recht in zijn advisering betrekken, waardoor ook Europese rechtspraak van groter belang is. Het aantal juridische publicaties lijkt ieder jaar te groeien, het aantal gepubliceerde uitspraken doet dat zeker. Zet deze trend zich verder door, dan wordt het werkelijk ondoenlijk om alles bij te houden en te blijven doorgronden (zelfs als nieuwe technologieën het bijhouden vereenvoudigen). In de zorg sturen zorgverzekeraars nu bijvoorbeeld al aan op centralisatie, en daarmee verdergaande specialisatie, omdat dit de kwaliteit en efficiency ten goede komt.¹⁸ Anno 2050 is de beroepsbeoefenaar dus waarschijnlijk (nog) meer specialist dan nu. De maatmens-norm wordt daarop aangepast. Overigens betwijfelen wij dat vergaande specialisatie alleen maar leidt tot verhoging van kwaliteit. Risico van specialiseren en uitsluitend werken op 'de vierkante millimeter' van een deelgebied van het vak is dat een zinvolle helicopterview verloren gaat. Dit kan tunnelvisie veroorzaken en de kans op zekere (inschatting)fouten verhogen. Bovendien kan te veel varen en vertrouwen op hoogwaardige technologie er ook toe leiden dat bepaalde basiskennis niet meer voldoende wordt beheerst, wat de kans op beroepsfouten juist kan vergroten.¹⁹

5 Invulling van de norm: naar een EU-beroepsaansprakelijkheidsrecht?

De wet- en regelgeving die voor de beoordeling van een beroepsaansprakelijkheidszaak relevant is, is nu bijna volledig nationaal.²⁰ Is er een reden om voor 2050 een EU-Richtlijn of

Verordening Dienstverrichters in te voeren? Vaak is de aanleiding voor dergelijke regelgeving de wens om een level playing field te scheppen dat EU-breed ondernemen faciliteert. Op dit moment werken de meeste Nederlandse beroepsbeoefenaars nog binnen de Nederlandse grenzen, maar dat kan veranderen. Nieuwe technieken, zoals vertaaltools en online vergaderen, maken communiceren met buitenlandse opdrachtgevers laagdrempeliger. Ondertussen lijken opdrachtnemers minder honkvast te worden; de wereld wordt kleiner en de *digital nomad* voelt waarschijnlijk weinig drempel om een dienstverrichter uit een ander land in te schakelen. Impulsen zoals de Netherlands Commercial Court en wetgeving ter facilitering van massaclaims zullen wellicht maken dat buitenlandse advocaten vaker actief worden in de Nederlandse markt. Meer grensoverschrijdende dienstverlening maakt de behoefte aan een EU-gereguleerde markt wellicht groter. Een andere reden om EU-regelgeving uit te vaardigen is de wens tot consumentenbescherming. Er is weinig aanleiding om te veronderstellen dat die wens de komende 25 jaar zal verminderen. Europese beroepsaansprakelijkheidsregelgeving lijkt ook daarom denkbaar. Wijzigt er daarmee veel voor de Nederlandse praktijk? De essentie zal aannemelijk hetzelfde blijven; waarschijnlijk zal ook EU-regelgeving een maatmens-toets voorschrijven, de beleidsvrijheid van de beroepsbeoefenaar onderkennen, deskundigheidseisen stellen, betekenis toekennen aan geheimhoudingsplichten, et cetera. Een punt waar Europese regelgeving wat nieuws zou kunnen brengen, is op het gebied van causaliteit, in veel beroepsaansprakelijkheidszaken een groot twistpunt.²¹ Denkbaar is de introductie van wettelijke bewijsvermoedens, die mogelijk verder gaan dan de nu gehanteerde rechterlijke bewijsvermoedens zoals de omkeringsregel.²² Iets vergelijkbaars zien we nu in de recent herziene richtlijn productaansprakelijkheid.²³ Wellicht dat de Europese wetgever ook nadere duiding wil geven aan de – niet eenvoudige – leerstukken van proportionele aansprakelijkheid en kansschade.²⁴ Vanuit de wens tot consumentenbescherming zou mogelijk wat worden geregeld voor de schending van informed-consentnormen.²⁵ Schending van deze voorlichtingsnorm leidt vaak niet tot een schadevergoedingsplicht, omdat niet bewezen kan worden dat de patiënt of cliënt in geval van betere voorlichting andere keuzes had gemaakt en dus beter af was

15 Of voor de jongere advocaat-lezers van deze bijdrage: de patroons van de patroons.

16 Zie hierover afd. 6.9 van de Verordening op de advocatuur en par. 5.7 van de Regeling op de advocatuur.

17 Vgl. het rapport 'The 2021 Wolters Kluwer Future Ready Lawyer: voorbij aan de pandemie', waaruit volgt dat 82% van de geraadpleegde advocatenkantoren toenemende specialisatie van aangeboden diensten verwacht.

18 Anderzijds zal dit mogelijk leiden tot meer reistijd voor patiënten omdat zorg meer gecentraliseerd wordt geleverd en brengt superspecialisatie een kwetsbaarheid bij waarneming met zich mee.

19 Een voorbeeld van buiten de beroepsaansprakelijkheid vormt de komst van het navigatiesysteem in de auto. Dit systeem heeft er weliswaar toe geleid dat het eenvoudig is om zonder te verdwalen op de juiste plaats van bestemming te geraken, maar de topografische kennis van bestuurders wordt daardoor bepaald niet verbeterd.

20 In sommige beroepsaansprakelijkheidszaken komt wel betekenis toe aan Europese regelgeving, zoals de richtlijn oneerlijke bedingen in consumentovereenkomsten, die van belang kan zijn voor de inhoud van de overeenkomst van opdracht met consument-opdrachtgevers.

21 Vgl. Van Emden & De Haan 2014, hoofdstuk 6.

22 Zie over de omkeringsregel Boonekamp, in: GS Schadevergoeding, art. 6:98 BW, aant. 2.6.

23 Richtlijn EU 2024/2853 inzake aansprakelijkheid voor gebrekkige producten kent in art. 9 lid 3 een aantal bewijsvermoedens ten aanzien van het causaal verband.

24 Zie over proportionele aansprakelijkheid Boonekamp, in: GS Schadevergoeding, art. 6:98 BW, aant. 2.10 en over kansschade Lindenbergh, in: GS Schadevergoeding, art. 6:96 BW, aant. 9.

25 Technologische ontwikkelingen zullen trouwens ook een rol kunnen spelen bij de beoordeling van informatieplichten. Enerzijds kan voorlichting door een beroepsbeoefenaar deels worden overgelaten aan, of worden aangevuld met, digitale voorlichting, bijv. door AI. Anderzijds is denkbaar dat voor de vraag welke informatie de beroepsbeoefenaar had behoren te verstrekken, mede bepalend is welke informatie AI verstrekt zou hebben. Mogelijk zal dit trouwens ook weer eigen-schulddebates opleveren.

geweest.²⁶ Mogelijk brengt dat de Europese wetgever ertoe om voor te schrijven dat enige vergoeding, al dan niet forfaitair, bij schending van deze plicht op zijn plaats is,²⁷ zoals dat bij schending van de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) mogelijk ook zo is.²⁸

6 Invulling van de norm: (nog) meer regels?

Specialisatie kan leiden tot de uitvaardiging van meer geschreven regels. Het kan daarbij gaan om wetgeving, maar ook om alternatieve regelgeving. Onder de paraplu van wetten zoals de Wet op het notarisambt en de Advocatenwet zijn de laatste 25 jaar de nodige nadere regels opgehangen, zoals bijvoorbeeld het Reglement rechercheren registergoederen uit 2010 en de Verordening op de advocatuur uit 2014. Schending van dergelijke regels behelst in beginsel de schending van een wettelijke plicht en is daarmee onrechtmatig. Daarnaast lijkt er meer alternatieve regelgeving te zijn uitgevaardigd, zoals best-practice-regels van specialisatieverenigingen en medische protocollen en richtlijnen. Voorbeelden vormen de Meetinstructie voor makelaars en de Praktijkregels voor curatoren die lid zijn van INSOLAD. Hoewel schending van alternatieve regelgeving niet automatisch leidt tot de gevolgtrekking dat een beroepsfout is gemaakt, zal de schending in elk geval meewegen bij de beoordeling van het handelen.²⁹ Het lijkt waarschijnlijk dat deze trend zich voortzet en dat voor steeds meer situaties wettelijke en/of alternatieve regels worden uitgevaardigd. Daarmee zal dan meer invulling van de als zodanig open maatmens-norm plaatsvinden.

7 ‘Amerikaanse toestanden’?

Bolt en Spier concludeerden in 1996 dat het aantal beroepsaansprakelijkheidsclaims toenam.³⁰ Het pendulum is sinds deze vaststelling nog bepaald niet uitgezwaaid. Menig beroepsbeoefenaar klaagt over ‘Amerikaanse toestanden’. Daarmee wordt onder meer bedoeld op mondige en/of claimlustige benadeelden die na een vluchtig onderzoek al snel denken alles zelf (beter?) te weten en hun ongenoegen snel uiten. Dat gebeurt regelmatig via voor de cliënt of patiënt relatief goedkope en laagdrempelige klachten- en tuchtprocedures, maar ook via civiele procedures. Menig arts kijkt niet uit naar de patiënt die de spreekkamer betreedt met de mededeling dat ‘dr. Google’

zijn probleem al heeft vastgesteld, en die ontevreden wordt zodra de arts een andere aanpak voorstaat. De kans dat patiënten en cliënten in de toekomst minder assertief zullen worden, lijkt erg klein. Internet, AI en toenemende transparantie zullen patiënten en cliënten ondertussen nog meer in staat stellen om zich sneller en/of uitvoeriger te informeren. Toenemende transparantie kan bijvoorbeeld worden bereikt via de publicatie van (praktisch) alle gewezen rechterlijke uitspraken op rechtspraak.nl.³¹ Via een zoekmachine die snel berekent wat de actuele ‘winscore’ van een advocaat is,³² zal de cliënt dan wellicht extra kritisch zijn als blijkt dat zijn advocaat een lage score heeft.³³ Ook kan worden gedacht aan het op last van de toezichthouder of zorgverzekeraar openbaren van behandelresultaten van individuele artsen, of een openbaar register van tegen een beroepsbeoefenaar ingediende tuchtklachten. Meer claims leiden niet per se tot een ander aansprakelijkheidsrecht, maar doorgaans wel tot meer (verweer)kosten. Mogelijk leidt dit tot meer interesse voor goedkopere alternatieve geschilbeslechting, zoals de inzet van een geschillencommissie of mediation. Hopelijk kan toenemende aandacht voor – en inzet van – tijdige goede communicatie eveneens een de-escalerende werking hebben.

8 Beroepsaansprakelijkheidsverzekering

Nu al geldt voor praktisch alle beroepsgroepen een plicht tot het sluiten van een beroepsaansprakelijkheidsverzekering met een zekere minimumdekking.³⁴ Het ligt voor de hand dat vanuit de wens tot slachtofferbescherming deze verzekeringsplichten in de toekomst verder worden uitgebreid. Nieuwe regelgeving en (vooral) nieuwe technologieën kunnen ondertussen het aansprakelijkheidsrisico vergroten,³⁵ of in elk geval moeilijker in te schatten maken. Dat kan verzekeraars terughoudend maken in het aanbieden van dekking. Illustratief zijn de huidige cyberverzekeringen, waaronder vaak slechts relatief kleine dekkingen worden geboden omdat het voor verzekeraars een

26 HR 23 november 2001, ECLI:NL:HR:2001:AB2737, NJ 2002/386 en HR 23 november 2001, ECLI:NL:HR:2001:AD3963, NJ 2002/387 (Informed consent); HR 2 februari 2007, ECLI:NL:HR:2007:AZ4564, NJ 2007/92 (Juresta).

27 Smartengeld wegens een inbreuk op het zelfbeschikkingsrecht, ook wel integriteitsschade genoemd. Zie hierover bijv. A.M. Overheul, Vergoeding van integriteitsschade mede gezien vanuit een mensenrechtelijk perspectief, TVP 2016, afl. 1, p. 1-9.

28 Vgl. art. 82 AVG en de vraag of daaruit volgt dat schending van een bepaling uit de AVG standaard tot (enige) schadevergoeding moet leiden. HvJ EU 4 mei 2023, ECLI:EU:C:2023:370 (Österreichische Post) duidt trouwens op een ontkennende beantwoording van deze vraag.

29 HR 2 maart 2001, ECLI:NL:HR:2001:AB0377, NJ 2001/649 (Trombose-protocol), HR 22 juni 2007, ECLI:NL:HR:2007:BA2511, NJ 2007/520 (ING/Verdonk) en HR 13 juli 2018, ECLI:NL:HR:2018:1176, NJ 2020/7 en HR 22 februari 2019, ECLI:NL:HR:2019:269, NJ 2020/8 (Meetinstructie) illustreren dat dit sterk kan verschillen.

30 Bolt & Spier 1996, nr. 3.3.

31 De hiervoor al aangehaalde richtlijn productaansprakelijkheid schrijft in art. 19 voor dat alle onherroepelijke uitspraken over de richtlijn worden gepubliceerd; een Europese richtlijn voor beroepsaansprakelijkheid zou mogelijk eenzelfde publicatieplicht kunnen omvatten.

32 Nieuwe technologieën in combinatie met veel openbare informatie zullen daarnaast kunnen meebrengen dat de uitkomst van geschillen beter voorspeld kan worden, zie hierover de bijdrage van Witkamp in dit themanummer.

33 Waarbij wij vrezen dat deze cliënt niet steeds inziet dat ‘winnen’ in procedures een relatief begrip is en het behaalde dictum lang niet altijd wat zegt over de kwaliteit van de betrokken advocaat.

34 Zie bijv. art. 3 Verordening op de administratie en de financiële integriteit (advocaten), art. 3:24 Wft (tussenpersonen), art. 4:75-76 Wft (herververzekersbemiddelaars) en art. 15 Verordening beroeps- en gedragsregels 2011 (notarissen) alsmede de uit de Recofa-richtlijnen voor curatoren en bewindvoerders voortvloeiende verzekeringsplicht. Voor medisch hulpverleners geldt er overigens geen wettelijke verzekeringsplicht, zie bijv. CTG 2 maart 2022, ECLI:NL:TGCZCTG:2022:38.

35 Veelzeggend is waarschijnlijk dat de AI-functie van Google in reactie op de prompt ‘beroepsaansprakelijkheid in 2050’ vermeldt: ‘Verzekeraars zullen hun polissen moeten aanpassen aan de veranderende risico’s en nieuwe vormen van aansprakelijkheid. Dat kan leiden tot meer gespecialiseerde polissen of tot nieuwe verzekeringsproducten. Verzekeraars zullen meer nadruk leggen op preventie en risicobeheer.’

lastig in te calculeren risico is.³⁶ Leidt wijziging van het beroepsaansprakelijkheidsrecht straks tot verminderde verzekeraarbaarheid? Vraag zal aannemelijk altijd een zeker aanbod scheppen, juist ook waar beroepsuitoefening slechts mogelijk is als de verplichte verzekering gesloten wordt. Denkbaar is wel dat het aantal verzekeraars in de markt (al dan niet tijdelijk) afneemt en/of dat premies als gevolg van toegenomen onzekerheid en/of grotere risico's stijgen. In de jaren negentig trad bijvoorbeeld een aantal verzekeraars van medische aansprakelijkheid uit die markt omdat dit risico als lastig beheersbaar werd ervaren.³⁷ Dat gat werd wel weer gevuld, omdat er nu eenmaal medische aansprakelijkheidsverzekeraars nodig waren. Zeker als technische en/of juridische ontwikkelingen elkaar snel opvolgen, is mogelijk dat iets vergelijkbaars weer gebeurt.

9 Conclusie

Ook in 2050 zijn beroepsbeoefenaars mensen en doen zij mensenwerk. Weliswaar zullen zij meer dan nu hun dienstverlening uitvoeren met behulp van nieuwe technologieën en AI en zal de inhoud van hun werk daardoor deels wijzigen. Eenvoudig voorbereidings- en zoekwerk zal digitaal worden uitgevoerd; maatwerk en persoonlijk contact zullen de core van de beroepsuitoefening zijn. Het beroepsaansprakelijkheidsrecht zal daarop worden afgestemd, maar waar het beroepsaansprakelijkheidsrecht gebruik maakt van veel open normen, zoals de redelijk handelend vakgenoot, is dat tamelijk eenvoudig. Fundamenteler is de vraag in hoeverre risicoaansprakelijkheid van beroepsbeoefenaars gevestigd kan worden voor gebreken van nieuwe technologieën en AI. Dat vergt een gedegen afweging, maar zodra die gemaakt en verduidelijkt is, kunnen beroepsbeoefenaars en hun aansprakelijkheidsverzekeraars verder met hun business as usual. *The more things change, the more they stay the same.*

³⁶ Zie hierover N.M. Brouwer, De cyberverzekering vanuit civielrechtelijk perspectief, Deventer: Wolters Kluwer 2021, p. 274-275.

³⁷ Zie hierover Bolt & Spier 1996, nr. 2.5.